

Sprawozdanie

Komisji gospodarstwa krajowego o sprawozdaniu Wydziału krajowego z czynności odnoszących się do podniesienia hodowli bydła w r. 1897.

Wysoki Sejmie!

Sprawozdanie Wydziału krajowego z czynności odnoszących się do podniesienia hodowli bydła przekazane uchwałą Wysokiego Sejmu z dnia 28. grudnia 1897 komisji gospodarstwa krajowego daje obraz działalności Wydziału krajowego i współdziałania krajowych towarzystw gospodarskich w kierunku rozwoju tak ważnej gałęzi gospodarstwa rolnego, jaką jest podniesienie hodowli bydła.

Wprowadzenia w życie postanowień ustawy o licencjonowaniu buhajów nie zdołano i w trzecim roku działalności Wydziału krajowego w zupełności uskutecznić w całym kraju — prócz powiatów i okręgów bowiem którym na wniosek komisji licencjonujących w myśl §. 21. ustawy z dnia 20. lipca 1892, zezwolono na zawieszenie tejże aż do czasu w tymże §. ustawy określonego — znajdujemy w zachodniej części kraju dwa powiaty t. j. Nisko i Tarnobrzeg a trzy powiaty w wschodniej części kraju a mianowicie Borszczów, Jarosław i Żółkiew, które nie zajęły się zupełnie przeprowadzeniem licencjonowania a tem samem nie starały się o podniesienie hodowli. — Również poszczególne okręgi nie doniosły, czy licencjonowanie przeprowadziły a choć pod tym względem w ubiegłym roku w zachodniej części kraju większe zainteresowanie dostrzedz można, z 7 okręgów Wydział krajowy nie otrzymał wiadomości, czy licencjonowanie przeprowadzono i tylko z sprawozdań instruktora hodowli przypuszczać można, że w dwóch lub trzech z tych okręgów odbyło się licencjonowanie. Wschodnia część kraju w tymże czasie gorsze wykazuje stosunki; tutaj mamy prócz pomienionych 3 powiatów, które nie uznały za stosowne zająć się w ogóle wprowadzeniem ustawy hodowlanej, 7 całych powiatów, które nie podały żadnej wiadomości czy licencjonowanie w swoich okręgach przeprowadziły a 7 powiatów, które przemilczały o licencjonowaniu w jednym ze swych okręgów.

Komisya gospodarstwa krajowego wyraża przekonanie, że w powiatach lub okręgach, które dotąd nie zajmowały się wprowadzeniem ustawy z dnia 20. lipca 1892 choć stosunki hodowlane są tego rodzaju, że ustawa ta korzyści przynieść może — byłoby pożądanem, gdyby Wydział krajowy polecił organom do tego powołanym użycia osobistego wpływu na czynniki miejscowe celem wprowadzenia w życie postanowień pomienionej ustawy.

Niektóre komisye licencjonujące pełniące gorliwie swe obowiązki przysły do przekonania, że przy rozległości okręgów nie potrafią podjąć swemu zadaniu i wniosły przedstawić do Wydziału krajowego, by rozległe te okręgi podzielił na dwa lub trzy mniejsze i w ten sposób zapewnił tam prawidłowe przeprowadzenie licencjonowania. Po

zasięgnięciu opinii odnośnych towarzystw gospodarskich zgodził się Wydział krajowy na ustanowienie nowych okręgów i tak powstał drugi okręg w powiecie limanowskim i dwa nowe okręgi w powiecie drohobyckim. Przez powyższe zarządzenie uległa zmianie ilość komisji licencjonujących zajętych w kraju i ilość członków należących do tych komisji — tak że obecnie w zachodniej części kraju mamy 51 okręgów, w wschodniej zaś 111 okręgów — a ilość członków zajętych przy komisjach wzrosła z 910 do 919.

W ubiegłym roku kilka okręgów licencyjnych otrzymało na wniosek komisji licencjonujących wyjątkowe ulgi, na które Wydział krajowy po porozumieniu z c. k. Namiestnictwem w myśl §. 21. ustawy zezwolić może. Takie postanowienie wydał Wydział krajowy dla całego powiatu myślenickiego dla 27 gmin powiatu limanowskiego i dla 3 gmin powiatu bohorodczańskiego — co się zaś tyczy zawieszenia ustawy w kilku gminach powiatu bobreckiego nie osiągnięto jeszcze potrzebnego porozumienia z c. k. Namiestnictwem.

Na podstawie §. 4. ustawy z dnia 20. lipca 1892 oznaczony jest czas trwania mandatu członków komisji licencjonujących na lat 3, a gdy to trzechlecie kończy się obecnie, komisja gospodarstwa krajowego żywi przekonanie, że Wydział krajowy przy nominacji członków na drugie trzechlecie dołoży wszelkich starań, by pozyskać tych członków, którzy gorliwie zajmowali się licencjonowaniem a mniej czynnych zastąpi osobistościami obeznanymi ze stosunkami hodowlanymi okręgu i chcącymi wpływem swoim przyczynić się do łagodnego wprowadzenia w życie ustawy hodowlanej.

Sprawozdania przedkładane przez przewodniczących komisji licencjonujących wykazują i w ubiegłym roku, że pod względem ilości doprowadzonych do licencjonowania buhajów, jakoteż pod względem zastosowania się do przepisów ustawy — pomimo kilkoletniego istnienia tejże, zostaje jeszcze wiele do życzenia i że główną przyczynę tego przypisać należy niedostatecznemu poparciu władz do tego powołanych — co nie tylko ujemnie na czynności komisji licencjonujących wpływać musi lecz nadto niepomierne utrudnia całą akcję hodowlaną, na którą tak kraj jak i państwo tyle łożą.

Komisja gospodarstwa krajowego mniema, że powtórne odniesienie się do c. k. Rządu z wezwaniem, ażeby zarządził ścisłe przestrzeganie postanowień ustawy z 20. lipca 1892 i przepisów wykonawczych odnoszących się do tej ustawy — przyczyni się niewątpliwie do rychlejszego rozwoju hodowli.

Przedłożone Wydziałowi krajowemu przez obydwie krajowe towarzystwa rolnicze memoriały wykazują konieczną potrzebę zmian niektórych postanowień ustawy hodowlanej. Niektóre z nich dokonane być mogą w drodze administracyjnej i niewątpliwie Wydział krajowy na podstawie udzielonych mu wskazówek bądź to przez krajową komisję dla spraw rolniczych bądź też przez towarzystwa rolnicze wprowadzenie tychże uskuteczni. Obok tych jednak są postanowienia zasadnicze, które ze względu na właściwości kraju naszego i szerokie okolice, w których stosunki hodowlane do wprowadzenia w życie ustawy nie są przygotowane — również zmienione być powinny.

Komisja gospodarstwa krajowego po dokładnem zbadaniu sprawy nabyła przekonania o potrzebie zmian w mowie będących i pozwala sobie umieścić przy końcu niniejszego sprawozdania odnośną rezolucję.

Uchwałą z dnia 12. lutego 1897. zezwolił Wysoki Sejm na udzielenie drugiej jednorazowej subwencji w kwocie 2.500 zł. dla powiatu nowotarskiego na podniesienie hodowli bydła — gdzie skutkiem zarazy płucnej stan bydła tak uszczuplony został — iż należało obmyśleć środki dające podstawę do normalnego rozwoju hodowli w tym powiecie. Subwencyę tą po porozumieniu się czynników zajmujących się akcją podniesienia chowu bydła w powiecie nowotarskim i po skonstatowaniu, że subwencye w roku 1896 na ten cel udzielone z korzyścią dla dotkniętej okolicy zużyte zostały — zaasygnował Wydział krajowy komitetowi towarzystwa rolniczego w Krakowie, który po otrzymaniu tej subwencji i subwencji rządowej na ten cel przeznaczonej zakupił 70 sztuk bydła rozplodowego w lipcu r. z. pomiędzy mniejszych właścicieli dotkniętej okolicy rozdanych. Z przedłożonego rachunku okazuje się że pozostaje jeszcze suma nieużyta 4.439 zł. 95 ct. a komisya nie wątpi, że Wydział krajowy użyje wpływu swego by kwota ta zgodnie z przeznaczeniem użytą była.

Koszta licencyjonowania wynosiły w pierwszej połowie ubiegłego roku około 5.500 zł. a gdy Wydział krajowy po uzyskaniu subwencji rządowej w kwocie 4.000 zł. miał na ten cel 8.000 zł. do dyspozycji — przypuszczać należy, że suma ta wystarczy na pokrycie wydatków z licencyjonowaniem połączonych w roku ubiegłym i w r. 1898

przekroczoną nie zostanie. Komisya gospodarstwa krajowego przeto zgodnie z Wydziałem krajowym wstawia do preliminarza 1898 r. kwotę nie wyższą nad 4.000 zł. co razem z spodziewaną subwencją rządową stanowić będzie smnę 8.000 zł.

Uchwałą zeszlóroczną Wysokiego Sejmu ustanowioną została posada instruktora hodowli w okręgu towarzystwa rolniczego krakowskiego, którego pobory na rok 1898 wstawieniem w preliminarz kwoty 2.000 zł. zabezpieczone zostały.

Mieliśmy więc dwóch czynnych instruktorów hodowli a mianowicie p. Grzegorza Głuchowskiego na wschodnią i p. Feliksa Santoza na zachodnią część kraju. Z sprawozdań które obydwu komitety towarzystw rolniczych kwartalnie z czynności instruktorów Wydziałowi krajowemu przedkładają, Komisya powzięła przekonanie, że obaj wypełniali swe obowiązki odpowiednio i z pożytkiem dla sprawy — niemniej też, że ustanowienie tych posad niepomierne do podniesienia hodowli bydła w kraju się przyczyni, o czem świadczy wymownie zamiłowanie do chowu bydła w okolicy nadzorowi p. Głuchowskiego od danej i rezultaty na tem polu osiągnięte — które uwydatniły się na wystawie w Nadwornie gdzie przedstawione było wyprodukowane u włościan okolicznych śmiało z zagranicznym konkurować może.

Działalność instruktora może być tylko w takich warunkach skuteczną — gdy daną mu jest możność częstego stykania się z ludem i zachęcania go do staranniejszego pielęgnowania doborowego bydła; ograniczać się przeto powinna do obszaru nie nadto rozległego i przypuszczać należy — że jeżeli przy rozległości części wschodniej kraju i w innej okolicy rozbudzi się zamiłowanie do staranniejszego chowu bydła — okaże się potrzeba ustanowienia posady drugiego instruktora przy komitecie c. k. towarzystwa gospodarskiego we Lwowie. W wykonaniu uchwały Wysokiego Sejmu polecającej Wydziałowi krajowemu poczynienie starań u c. k. Rządu — by się przyczynił do utrzymania instruktorów hodowli bydła połową kosztów — wyjednał tenże już na rok 1897 subwencję państwową w wysokości połowy poniesionego w tymże roku wydatku na utrzymanie obydwóch instruktorów t. j. 1750 zł. Nadto zapewniło c. k. Ministerstwo rolnictwa, że począwszy od roku 1898 przy udzielaniu subwencji na kulturę krajową uwzględnić będzie zasiłek państwowy w kwocie 2.000 zł. celem pokrycia kosztów utrzymania obydwóch krajowych instruktorów hodowlanych. Stały fundusz hodowlany przeznaczony na pożyczki bezprocentowe dla gmin na zakupno rozplodników dorósł według bilansu z 30. czerwca r. z. do kwoty 53.356 zł. Z funduszu tego korzystało dotąd tylko 37 gmin z kwotą 7.438 zł. a gdy potrącimy od tego spłaty ratalne dokonane przez niektóre gminy wynoszące po koniec czerwca 1897 r. 2.821 zł. pozostaje tylko kwota 4.617 zł. Prócz tego wydał Wydział krajowy 26 gminom promesy na 4.390 zł. z których jednak większa część zrealizowaną nie będzie — gdyż już od roku odnośne gminy skryptów dłużnych nie przedkładają.

Komisya gospodarstwa krajowego zaznaczyć musi, że choć w części apatya zwierchności gminnych staje się powodem, że tak mało gmin korzysta z możności uzyskania pożyczek pod dogodnymi warunkami ze stałego funduszu hodowlanego na zakupno rozplodników — zdaniem jej już wyrażonem w zeszlórocznym sprawozdaniu i reprezentacye powiatowe przyczyniają się do tego — nie rozpowszechniając wzorów podań jakie wystawić powinny gminy chcące uzyskać pożyczki z tego funduszu i nie wywierając należytego nacisku na gminy by stosownie do postanowień ustawy hodowlanej zaopatrzyły się w potrzebną ilość buhajów gminnych. Pouczenie reprezentacyi powiatowych, że ich wpływ najbardziej pod tym względem działać może doprowadziłoby niezawodnie do tego, że gminy niezamożne obowiązane do nabycia buhajów korzystałyby w znacznej mierze z możności uzyskania pożyczek z stałego funduszu hodowlanego. Z uznaniem podnieść tu należy działalność w powiecie Rohatyńskim, który ofiarując z funduszu powiatowych każdej gminie biorącej pożyczkę czwartą część wartości buhaja — skłonił już 16 gmin do korzystania z pomocy funduszu hodowlanego.

Obok czynności Wydziału kr. około podniesienia hodowli bydła prace obu krajowych towarzystw gospodarskich w tym kierunku przyczyniły się niepomierne do doprowadzenia hodowli do tego stopnia, na którym się dziś znajduje. Do zdania sprawy z tych prac dostarczają komisji materyały potrzebne sprawozdania i rachunki obu tych towarzystw przedkładane Wydziałowi kr. które różnią się nieco pod względem czasu, za który są składane.

W obrębie działalności c. k. towarzystwa gospodarskiego we Lwowie nie założono żadnej nowej obory pełnej krwi w 1896 r., uznano tylko jedną jako taką złożoną z 12

sztuk pełnej krwi Simenthalerów kupionych za granicą w 1893 r. — natomiast ubyłła jedna obora pełnej krwi Oldenburgska; ilość więc obór pełnej krwi została ta sama jak w r. 1895 t. j. 17.

Obór zarodowych pół krwi założono w 1896 r. pięć, zwinięto zaś trzy, tak że z końcem roku 1896 zostało takich obór 45 — z których 36 pół krwi Simenthal, 6 pół krwi Oldenburg, 1 pół krwi Szwitza i 2 pół krwi Airshir.

Obór gminnych rasy Simenthal założono w 1896 r. jedną a w wszystkich dotąd założonych oborach gminnych włościanie mający oddane w posiadanie krowy zarodowe utrzymują je starannie — śmiało więc twierdzić można, że zakładanie gminnych obór zarodowych — wzbudzając zamięłowanie do hodowli u włościan, wywiera niepomierny wpływ na podniesienie chowu bydła w kraju.

Stacy subwencyjnych było w roku 1896 138 na rok zaś następny przyznał komitet oddziałom 171 takich stacy, a postępując w myśl zatwierdzonego programu w miarę powiększenia ilości stacy subwencyjnych zmniejsza liczbę stacy subwencyjonowanych, których w roku 1896 było 107, a na rok następny przyznano ich oddziałom tylko 83. — Na połoninach w górach Nadwórniańskich pasło się w lesie 1896 r. 90 jałówek z okolicznych gmin, które po trzech miesiącach wróciły w doskonałym stanie.

Wystaw przeglądowych odbyło się w roku 1896 18 na których przedstawiono 3105 sztuk bydła — rozdano 659 premii i wypłacono 4243 zł.

Działalność towarzystwa rolniczego Krakowskiego w czasie od 1. września 1896 roku do końca sierpnia 1897 roku była skierowaną głównie ku rozpowszechnieniu czerwonego bydła polskiego w tej części kraju, gdzie do hodowli tej rasy mniejsza własność okazuje najwięcej zamięłowania. — O pomyślnej działalności towarzystwa rolniczego w tym kierunku świadczy wymownie wystawa czerwonego bydła polskiego urządzona w zeszłym roku przez stowarzyszenie hodowców w Krakowie, gdzie przedstawiony rezultat zaledwie kilkuletniej pracy pozwala rokować na przyszłość jaknajlepsze nadzieje. — Obór zarodowych tej rasy wykazuje sprawozdanie towarzystwa rolniczego za rok ubiegły 10, innych ras 4, tak, że ogólna liczba obór zarodowych wynosi 14. — Liczba obór pół krwi wzrosła w czasie do którego się sprawozdanie odnosi do 30.

Stacy buhajów, których w roku 1895 było 91, wykazuje komitet w sprawozdaniu za rok ostatni 122. — Znacznym ten wzrost liczby stacy buhajów zawdzięczyć należy zarządzeniu, że posiadacz buhaja przy sprzedaży tegoż, gdy okaże się niezdolnym do rozplodu — połowę ceny kosztów zakupu zwrócić musi.

Co do cielęciarni, które mają zadanie dostarczenia materiału do utworzenia obór zarodowych czerwonego bydła polskiego — komitet odstąpił od pierwotnego sposobu zakładania tych cielęciarni polegającego na zakupie cieląt, a natomiast ze względu na większą łatwość nabycia reflektuje na sztuki już dorosłe i postanowił, że cielęciarnie nowe mają powstać w ten sposób, że hodowca przedstawia pewną ilość sztuk własnych — wartość hodowlaną tych sztuk oznacza komisya lub też inspektor hodowli, również przeprowadza odbiór sztuk przy ukończeniu okresu wychowawczego — przyczem w razie gdy z sztuk pierwotnie przyjętych znajdą się takie, które nieodpowiednio się rozwinęły i zakupione być nie mogą — hodowca ma prawo żądać 5 centów za kilogram żywej wagi. Co zaś do wysokości wynagrodzenia za sztuki odpowiednie Komitet ustanawia rok rocznie odnośną taryfę i w roku ubiegłym kupował kilogram żywej wagi po 45 centów z potrąceniem 5%.

W myśl powyższego sprawozdania Komisya gospodarstwa krajowego wniosł:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

1. Sejm przyjmuje do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego z czynności odnoszących się do podniesienia hodowli bydła.

2. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu by potrzebę zmian niektórych postanowień ustawy z dnia 20. lipca 1892 zbadał i przedłożył odnośne wnioski na najbliższej sesyi sejmowej.

3. Sejm otwiera Wydziałowi krajowemu kredyt na rok 1898 do wysokości 4000 zł. na pokrycie kosztów komisji licencjonujących w myśl §. 4. ustawy z dnia 20. lipca 1892 i wstawia tę kwotę do rubryki XV. budżetu krajowego na rok 1898.

4. Sejm wstawia do rubryki XV. następujący wydatek:

Na utrzymanie dwóch instruktorów hodowli bydła mianowicie jednego dla c. k. gal. Towarzystwa gospodarskiego drugiego dla c. k. Towarzystwa rolniczego krakowskiego 4000 zł.

Sprawozdaniem niniejszem petycja L. 262 została załatwioną.

Lwów dnia 18. stycznia 1898.

Przewodniczący :

Gorayski.

Sprawozdawca :

Schnel.
